

VELJKO GORTAN, Zagreb

Carolus Egger: LEXICON NOMINUM LOCORUM 1977, Officina libraria Vaticana, p. 345. Taj rječnik mjesnih imena objavljen je kao prvi svezak zbirke Opus fundatum „Latinitas” u Vatikanu.

Iza uvoda, u kojem iznosi načela primjenjivana pri sastavljanju tog priručnika, osobito u pravopisnim pitanjima, autor objašnjava kratice koje se u tekstu javljaju za konzultirana djela. Uzevši u naslov svog djela širok pojam locus = mjesto, pisac je uz imena gradova i država, koja prevladavaju, unio u nj i brojna imena otoka, mora, rijeka i jezera.

Treba istaknuti da Eggerov Lexicon nije kompilatorsko djelo, nego dobrim dijelom i stvaralačko, jer za mnoga novija geografska imena on sam stvara latinski oblik ne prihvaćajući uvijek rješenja Rimske papinske kurije. Kako je poznato, ta se Kurija služi latinskim kao službenim jezikom pa u dopisivanju, prvenstveno s biskupima širom svijeta, iznalazi za novije geografske nazive latinske ekvivalente. Na više mjesta u tekstu Egger spominje usus Curiae Romanae.

No latinski nazivi za geografska imena nisu potrebni samo Rimskoj kuriji. I izvan Crkve latinski se jezik još uvijek upotrebljava u svečanim tekstovima, npr. u poveljama, adresama i počasnim diplomama, gdje je potrebno na latinskom jeziku adekvatno i u duhu jezika stvarati, kad je to nužno, neologizme za geografske nazive. Lokaliteti koji svoj latinski naziv čuvaju još iz antike zadržavaju ga bez promjene i danas, npr. Roma (Rim), Athēnae (Atena), Bononia (Bologna), Colonia ili Colonia Agrippinensis

(Köln), Aegyptus (Egipat). Ako je uz antički naziv stvoren u srednjovjekovnom ili novovjekovnom latinitetu neki drugi, on se u današnjoj praksi češće upotrebljava nego antički. Za Ljubljanu sačuvano je antičko ime Aemona i novije Labacum s pridjevom Labacensis, a za Beograd uz antički Singidunum imamo noviji naziv Belgradum s pridjevom Belgradensis. Latinsko ime sveučilišta u tim gradovima bit će prema tome Universitas studiorum Labacensis, odnosno Belgradensis, a ne Aemonensis, odnosno Singidunensis. Zagreb nema antički, nego srednjovjekovni naziv Zagrabia sačuvan u pridjevu Zagrabiensis prvi put spomenutom god. 1134. u listini kojom ostrogonski biskup Felicijan dosuđuje zagrebačkoj biskupiji šumu u Dubravi. Svojom dugotrajnom i neprekinutom tradicijom od gotovo osam i po stoljeća nazivi Zagrabia i Zagrabiensis toliko su se ustalili da se ne smiju, kako su neki htjeli, zamjenjivati nekim barbarskim kovanicama kao Zagrebia, Zagrebium, Zagrebensis samo zato da bi izvorni oblik Zagreb bio u njima potpuno sačuvan.

Kod geografskih imena koja nisu dobila latinski oblik ni u antici ni kasnije često se kao latinski uzima njihov izvorni oblik bez ikakve promjene ili polatinjen, npr. Oklahoma - Oclahoma, Angola - Angolia, Bombay - Bombaia, Aden - Adenum, Peking - Pekinum. Ponekad se noviji latinski naziv oblikuje prema temeljnom značenju izvornog oblika, npr. Little Rock (Mala Stijena) - Petricula. Tako je za naziv Addis Abeba, koji znači "Novi cvijet", upotrebom grčkog jezika stvoren oblik Neanthopolis (neos - nov + anthos - cvijet + polis - grad). Za grad Tel Aviv, čije ime znači "Proljetni brežuljak" Egger prema tom značenju stvara neologizam Vernicollis (vernus - proljetni + collis - brežuljak).

U Eggerovu Lexiconu, koji je napisan pravilnim i jednostavnim latinskim jezikom, geografska imena u natuknicama navode se ili samo u izvornom obliku, npr. Bordeaux, ili u više jezika, i to najviše u pet ovim redom: talijanski, francuski, španjolski, engleski i njemački, npr. Borgogna, Bourgogne, Borgoña, Burgundy, Burgund; Lisbona, Lisbonne, Lisboa, Lisbon, Lissabon. Iza natuknice dolazi latinski oblik popraćen kraćim ili duljim tumačenjem.

Ako se radi o gradu ili državi, navodi se u pluralu naziv stanovnika, a iza njega pridjev izveden iz latinskog imena, npr. Abadan - Abadanum, i, n. Est urbs Iraniae, unde multum petrolei exportatur (To je grad u Iranu odakle se izvozi mnogo nafte). Abadanenses, ium; Abadanensis, e. Tu je tumačenje dosta kratko, ali ima i mnogo duljih. Tako je kod natuknica Abruzzo, Alabama, Algeri, Cina, Forlì, Niger i Tunisi dodano povijesno-kulturno i jezično tumačenje koje prelazi 20 redaka.

U Lexiconu koji ima oko 4500 natuknica geografskim nazivima iz Jugoslavije pripada ih 44, i to za 5 otoka (Vis, Korčula, Hvar, Brač i Krk), 22 grada (Banjaluka, Beograd, Dubrovnik, Kastav, Kopar, Kotor, Ljubljana, Opatija, Piran, Pula, Ptuj, Rijeka, Rovinj, Sarajevo, Skopje, Split, Sremska Mitrovica, Subotica, Šibenik, Titograd, Zadar i Zagreb), 4 rijeke (Dunav, Sava, Drava i Kupa), 11 naziva zemalja i pokrajina (Banat, Bosna, Crna Gora, Hercegovina, Hrvatska, Istra, Jugoslavija, Makedonija, Slovenija, Srbija, Vojvodina) i 2 pomorska naziva (Jadransko more i Kvarnerski zaliv).

Među gradove u Jugoslaviji pogrešno je uvršten Monastir, lat. Ruspina. To je lučki gradić u Tunisu koji spominje pisac djela Bellum Africanum VI, 6. Kod natuknice Sarajevo potkrala se krupna pogreška da je to glavni grad Srbije. U tumačenju naziva Spalatum pod natuknicom Spalato navedena je neprihvatljiva etimologija: Spalatum < Salonae (arum) Palatium. U natuknici Zara (Zadar) uz Iadertini i Iadertinus trebalo je navesti i Iad(e)renses i Iad(e)rensis, jer se upotrebljavaju obadva oblika. Kod natuknice Zagabria, Zagreb, Agram netočno je naveden latinski naziv Zagabria, jednak talijanskom, umjesto Zagrabia, pa tako i Zagabrienses. Možda se radi o tiskarskoj greški, jer je pridjev naveden u točnom obliku Zagrabiensis. Tiskarska je greška moguća, jer, iako su na stranici i pol dodana Errata i Omissa, ipak sam, bez posebna traženja, našao nekoliko tiskarskih grešaka koje nisu spomenute u Errata: Krupa umjesto Kupa u natuknici za našu rijeku koja se latinski naziva Colapis, u natuknici Dublino pridjev izveden iz latinskog naziva glasi Dulinensis umjesto Dublinensis, a u natuknici Gran Bretagna umjesto Britannia tiskano je Bitannia.

Neprilično je što su naši otoci i gradovi na Jadranu pretežno navedeni pod talijanskim natuknicama bez poziva na izvorni oblik osim kod imena: Hvar v. Lesina, Krk v. Veglia, Kotor v. Cattaro, Rijeka v. Fiume, Dubrovnik v. Ragusa, Šibenik v. Sebenico i Split v. Spalato.

U svojem izlaganju Egger se više puta poziva na djelo: Antonio Bacci, Lexicon vocabulorum, quae difficiliter Latine redduntur, 4. izd. Rim 1963, u kojem se, doduše u manjem opsegu, nalaze latinski prijevodi novijih geografskih naziva.

Eggerov će leksikon latinskih mjesnih imena dobro poslužiti onima koji žele upoznati latinske nazive glavnih geografskih imena. Dodana tumačenja i etimološka objašnjenja povećavaju vrijednost tog korisnog priručnika.